

Prvo posvetovanje slovenskih etnografov

Slovensko etnografsko društvo je skupnost etnografov vseh strok. Ker so posamezne etnografske stroke precej določno opredeljene po lastnih delovnih metodah, n. pr. za študij naselij pa vse do običajev in glasbe, so naloge našega društva zlasti organizacijske in zajemajo v metodološkem pogledu načela, ki morejo vse zvrsti etnografije strnjovati in z njimi pripravljati etnografsko delo, ki ga izvajajo posamezni etnografski zavodi oziroma posamezniki. Izhajajoč s tega gledišča je društveni odbor sklenil, da hkrati z občinim zborom 1960 skliče posvetovanje slovenskih etnografov, da bi na njem zavzeli stališče do časovnih vprašanj, ki so zvezana s sedanjim stanjem etnografije in s sedanjim razvojem naše celotne družbe in v njem po možnosti opredelili vlogo in naloge etnografije. Kot so prosvetljenost, romantika ali narodnojeziškovni preporod vrednotili z lastnega gledišča ljudsko kulturo, podobno je dolžnost slovenskih etnografov, da nakažejo socialistični družbi ustrezno vlogo ljudske kulture in hkrati z njo pojasnijo predmet, cilje in metode etnografije, etnografskega obravnavanja, pospeševanja in varovanja.

Skladno s svojim namenom je odbor za uvod v posvetovanje pripra-

vil diskusijski večer o etnografiji kot zgodovinski znanosti, na katerem je dr. Angelos Baš nakazal mesto ljudske kulture v posameznih družbenih redih, S. Kremenšek njene gonilne sile, dr. S. Vilfan oboje določno predstavil v ljudskem pravu in dr. V. Vodušek začrtal metodične delovne prijeme za ljudsko glasbo. Odbor predlaga članom izvelečke iz treh referatov na znanje s prošnjo, da o njih razmišljajo, izmenjajo mnenja in nadaljujejo razpravo na posvetovanju.

Slovenski in jugoslovanski etnografi so do danes opravili pozitivno zbiralo in raziskovalno delo o jugoslovanski ljudski kulturi, tako da je Etnološko društvo Jugoslavije opravičeno dalo pobudo za pripravo in izdajo Etnološkega atlasa Jugoslavije. Dolžnost slovenskih etnografov je, da se vključijo v to doslej največje jugoslovansko etnografsko delo; o tem našem sodelovanju bi se prav tako pogovorili na posvetovanju slovenskih etnografov, za kar bomo objavili v prihodnjem Glasniku ustrezno poročilo hkrati s poročilom dr. S. Vilfana o ljudskem pravu.

Po predlogu odbora bi dnevni red posvetovanja slovenskih etnografov obsegal dve točki: 1. Predmet, cilji in metode etnografije; 2. Etnološki atlas Jugoslavije.

Etnografija – zgodovinska znanost

Definicija etnografije je precej neoporečna. To je znanost, ki obravnava vso ljudsko: materialno, socialno in duhovno kulturo. Po svojem predmetu, ciljeh in metodi pa se opredeljuje etnografija med izrečne zgodovinske znanosti.

Ljudska kultura je pri Slovencih kakor tudi pri drugih evropskih in visokociviliziranih narodih ena od sestavin njihove celotne kulture, ki jo sestavljajo v teku razvoja tri plasti: tako imenovana gornja plast s stvaritvami visoke kulture, ki jo »pa dosežajo še posamezni prilivi iz spodnejših plasti«, »srednja plast, ki sestoji iz znižanih stvaritev gornje plasti in stvaritev stare primitivne kulture«, in pa »spodnja plast, ki sestoji zgolj iz prvin predpismenske dobe« (W. Schmidt, Handbuch der Methode der kulturhistorischen Eth-

nologie, Münster 1937, str. 281). Torišče raziskav etnografije evropskih narodov so stvaritve iz območja tako imenovane spodnje in srednje kulturne plasti, medtem ko sodijo stvaritve tako imenovane visoke kulture na torišče slovstvene, umetnostne in glasbene zgodovine in pa kulturne zgodovine v ožjem ali bolj tradicionalnem, čeprav zelo nenatančnem pomenu besede, se pravi znanosti, ki prepušča obdelave iz slovstva, umetnosti in glasbe posebnim znanstvenim panogam in zajema druge stvaritve v kulturi, ali drugače povedano: vso materialno, socialno in duhovno kulturo, kolikor se ta ne preučuje v omenjenih znanstvenih zvrsteh.

Pri evropskih narodih, kjer sodijo začetki razredne družbe, s tem pa

tudi cepitev prej enotne kulture v zgodnji srednji vek, se obravnave ljudske ali nižje kulture po vsebinskem in časovnem obsegu postopoma zožujejo. Zakaj od konca prvega tisočletja naprej se uveljavljajo pri takratnih evropskih ljudstvih mimo prvin njihove najstarejše kulture tudi še stvaritve visoke kulture, ki so s svojimi vplivi polagoma razkrojale prvotno kulturo teh ljudstev. Po nekaterih dognanjih o ljudski ali nižji materialni kulturi na Slovenskem v poznem srednjem veku bi smeli sklepati, da tedaj pri nas o tako imenovani spodnji plasti kot sklenjeni kulturni skupini v poglavitnem ne moremo več govoriti, ampak zlasti samo še o njenih posameznih ostalinah, ohranjenih v povezavi z vplivanimi prvinami visoke kulture. Ali: ob koncu srednjega veka nahajamo na Slovenskem le še visoko kulturo in pa srednjo kulturno plast, ki jo sestavljajo ostaline prvotne kulture in različne prvine visoke kulture.

Ta razvoj razkrajanja: spreminjanja in propadanja ostalin naše najstarejše kulture je potekal v fevdalni družbi razmeroma počasi, kljub temu pa nezadržno. V teku vsega razvoja fevdalne družbe pa je bila prav tako tedanja visoka kultura, čeprav redkeje, deležna vplivov tako imenovane spodnje in srednje kulturne plasti. Kapitalizem je to, ljudsko kulturo, ki je bila dotlej, kolikor so bile v njej pogostejše takšne ali drugačne prvine najstarejše kulture, omejena predvsem na kmete, v manjši meri ali z redkejšimi ostalinami najstarejše kulture pa obsežena pri nižjem mestnem prebivalstvu, predvsem pri rokodelcih (trgovci so se v kulturi sčasoma skoraj povsem izenačili s plemstvom in cerkvijo), vse hitreje razkrajal, zlasti v materialni kulturi, kot pa se je dogajalo to v fevdalni dobi, obenem pa je mimo ljudske in visoke kulture, kolikor ne štejemo preprostejše ali nižje kulture v mestih za samostojno kulturno skupino, ustvaril s proletarsko kulturo novo kulturno kvaliteto, ki jo sicer sestavljajo komponente obeh dotedanjih kultur, toda bistveno spremenjene, predvsem pa dopolnjene z novimi in dočista samosvojimi značilnostmi. Pričelo celotnega gospodarskega, socialnega in kulturnega razvoja v kapitalizmu prvine dotakratne ljudske ali nižje kulture v vseh kulturnih skupinah naglo kopnijo in se nadomeščajo z novimi, ki v mnogočem zmanjšujejo dotedanje kulturne razlike. Tako je zna-

čilno za kulturni razvoj na Slovenskem v 19. in v prvih štirih desetletjih 20. stoletja dvojje: precej naglo likvidiranje prvin ljudske kulture in pa postopno zmanjševanje razlik med navedenimi kulturnimi skupinami. S socialistično revolucijo se je ta razvoj v spremenjenih družbenih pogojih še pospešil, zakaj z odpravo razrednih nasprotij in z izgradnjo socializma se ustvarja družba, ki v njej ne nastajajo raznorodne kulture, kakor jih določajo razredi, marveč se oblikuje ena sama kultura, ki sicer prevzema posamezne prvine nekdanjih kultur (ljudske le malo), ki pa jih preoblikuje v bistveno drugačni vsebinski izraz. Namesto prejšnje ljudske ali nižje in visoke kulture govorimo odslej o eni ali enotni kulturi socialistične družbe.

Prva naloga etnografskega dela je ugotavljanje stvaritev ljudske ali nižje kulture. In ker obsega časovni razpon, v katerem moramo na Slovenskem iskati te stvaritve, kot rečeno, razdobje od zgodnjega srednjega veka do 20. stoletja, je treba slediti in ugotavljati ustrezne kulturne stvaritve v tem časovnem okviru. Toda navedena naloga lahko pomeni samo prvi ali izhodiščni cilj v naši etnografski znanosti. Zakaj kolikor bi se etnografske raziskave ustavljale ob tem namenu, bi ne bila etnografija nič drugega kot zgolj virolovna disciplina, saj bi edino ugotavljala in opisovala gradivo, čigar interpretacija bi bila lahko prepuščena drugim znanstvenim panogam. Ker pa je dandanašnji priznana etnografiji kategorija samostojne, ne pa pomožne znanosti, ki naj tudi in predvsem interpretativno obravnava ljudsko kulturo, je izven dvoma, da pomeni ugotavljanje in opisovanje gradiva le prvo ali izhodiščno stopnjo v etnografskem delu.

Drugi in poglavitni cilj etnografskih raziskav je, da se ugotovljene in opisane stvaritve ljudske ali nižje kulture razlože v njihovih medsebojnih zvezah, da se določijo njihove vzročne silnice ali nastanek posameznih kulturnih stvaritev, prav tako pa tudi njihov nadaljnji razvoj (kontinuiteta, spreminjanje, odmiranje) in pa vplivi, ki so jih imele obravnavane kulturne stvaritve na druge stvaritve v kulturi. Tako preučevanje vodi do opredeljevanja o razvoju določenih vrst v ljudski ali nižji kulturi in o razvoju te kulture v celoti, v zadnji stopnji pa do določanja zakonitosti v tem razvoju.

A če je etnografija zgodovinska znanost tako po predmetu kakor po ciljeh, je samo ob sebi umevno, da je naposled tudi še metoda v etnografiji zgodovinska. Saj gre v tem primeru za prijeme, kako urešničati zastavljene cilje. Vsi mogoči zorni koti etnografskih raziskav: ože zgodovinski, filološki, funkcionalni, psihološki in kar jih je še — rabijo, kot povedano, samo za zadosti zaokroženo klasifikacijo različnega gradiva: predmetnega, ustnega, pisanege, upodabljaljočega in za njegovo

razlago v razvoju ali zgodovini in pa za opredelitev zakonitosti v tem razvoju. Zatorej priznavamo s S. Vilfanom samo kvantitativne razločke v raznih raziskovalnih zornih kotih ali v sestavnih delih etnografske metode. Vsa ta različna nadrobnejša vodila v etnografskih raziskavah pa tvorijo metodično kvalitativno celoto. Ta metodična rezultanta se sicer kot skupek posameznih zornih kotov

spreminja glede na značaj obravnavanega gradiva, vendar pa je lahko zavoljo svoje usmeritve edinole zgodovinska, saj rabi za izsledke zgodovinskega značaja.

Etnografija je po svojem predmetu, ciljeh in metodi zgodovinska znanost in bi bil zanjo natančnejši, če že ne tudi prikladnejši naziv zgodovina ljudske kulture.

Dr. Angelos Baš

Predmet in namen etnomuzikologije

Negotovost glede pravega namena in značaja etnografije se kaže tudi v eni njenih najmlajših panog, ki se razvija v samostojno, posebno znanost, — v etnomuzikologijo. Razna gledanja na bistvo etnomuzikologije sicer niso ostro in jasno formulirana — in to je gotovo eden od vzrokov negotovosti —, vendar se dajo po rezultatih reducirati na trojno stališče:

1. etnomuzikologija je zgodovinska znanost, njen namen je ugotavljanje zakonitosti razvoja ljudske umetnosti od prvih ugotovljivih začetkov dalje. Pri tem pomeni pojem »ljudska« glasba ono vrsto kolektivnega umetnostnega izročila, ki jo v ustvarjanju, prevzemanju ali izvajanju označuje pretežno podzavestna, instinktivna in zato improvizatorična dejavnost za razliko od pretežno zavestne, organizirane, šolane in fiksirane dejavnosti umetne glasbe;

2. v nekaterih vzhodnoevropskih državah se iz utilitaristično-političnih razlogov skuša zgodovinski značaj etnomuzikologije omaloževati; pozornost se usmerja pretežno na pojave sedanosti, pri čemer zadobiva pojem »ljudska« umetnost pomen umetnosti za široke ljudske množice, ki pa nosi v ustvarjanju in izvajanju pretežno ali izključno znake fiksirane, šolane, zavestno organizirane dejavnosti;

3. del etnomuzikologov pojmuje kot svojo nalogo zgolj ali pretežno abstraktno glasbeno-teoretično klasifikacijo pojavov v ljudski umetnosti, pri čemer smatra te pojave (n. pr. lestvice, ritem, formo itd.) če ne že izrečno, pa vsaj implicitno, kot nekaj statičnega, fiksnega brez vsake razvojne dimenzije.

Kljub temu, da je to tretje pojmovanje še danes, tudi v jugoslovanski

etnomuzikologiji, močno razširjeno (pač pod vplivom abstraktno in normativno obravnavane teorije umetne glasbe), je njegovo smiselnost skoro odveč izpodbijati. Izpodbija ga najboljše še ohranjeno gradivo samo, ki tu jasneje kot v drugih panogah etnografije kaže sledove in dokaze za nastajanje, spreminjanje in odmiranje pojavov v teku razvoja, prav istih pojavov, ki jih skuša omejeno stališče obravnavati kot nekaj absolutnega, pa jih zato ne more razložiti, ker se ob njih sploh ne vpraša »odkod«, »odkdat«, zakaj«.

Ta vprašanja pa so glavno gibalno etnomuzikologije kot zgodovinske znanosti; z njihovo pojasnitvijo dopolnjuje ona zgodovino umetne glasbe in kulturno zgodovino nekega naroda, obenem pa prispeva bistven delež k splošni teoriji in sociologiji umetnosti.

Drugo zgoraj navedeno gledanje je blizu onemu stališču, ki poudarja značaj etnografije kot »sedanjostne« znanosti, kar lahko razumemo kot pretežni poudarek na sociologiji. Toda prav ljudska duhovna kultura kaže v dobi industrializacije zaradi bistveno spremenjene zavesti človeka tako temeljito preobrazbo, da po zgornji definiciji »ljudskosti« že začenja izpadati iz področja etnografije in prehaja n. pr. v glasbenem pogledu na področje zgodovine umetne glasbe. Tudi če bi se zdelo, da je treba sedaj pojem »ljudskosti« drugače in širše definirati, bo težko najti kriterije, s katerimi bi za bodočo etnografijo lahko kolikor toliko jasno ogradiła svoj delokrog od drugih zgodovinskih ali socioloških panog. Isto bo pač veljalo tudi za one panoge etnografije, ki obravnavajo socialno ali materialno ljudsko kulturo.

Valens Vodusek

Osebnostne novice

V Domžalah je 25. decembra 1959 slavil 60-letnico rojstva ugledni slovenski skladatelj profesor Matija **Tome**, ki je med drugim napisal vrsto zelo uspešnih vokalnih in instrumentalnih priredb slovenskih ljudskih pesmi. Med najbolj znanimi so n. pr. Voznica, Lepa Vida, Kralj Matjaž v turški ječi, Pegam in Lambergar,

Furmanska, Od žegnanga britofa in druge. — V deželah avstrijske zvezne republike so spet ustanovili odbore za zbiranje narodnega blaga v okoliščini delovnih vlad. Na Koroškem je bil imenovan za slovenski del v tak odbor etnomuzikolog dr. France **Czigan**, prof. na slovenski gimnaziji v Celovcu.

Naslov poročevalca

Podatki veljajo za kraj (okoliš)

I. Oprema in vprega goveje živine

1. Ali so pri vas v preteklosti vpregali govejo živino (vole in krave) v voz in plug (oralo)?
2. Ali so govejo živino vpregali v paru ali enojno? Če sta bili obedve vpregi udomačeni, kdaj so vpregali v paru in kdaj enojno?
3. Kako so imenovali v domačem govoru opremo za vpreganje goveje živine v voz ali plug (oralo): a) kako se je imenovala oprema za dvojno vpreganje (n. pr. jarem, telenge, igo itd.), in b) kako za enojno vpreganje (n. pr. samski igo itd.)?
4. Kratek opis stare opreme za vpreganje goveje živine (po ljudskem izročilu ali ohranjeni opremi). Velikost in oblika opreme. Sestavni deli opreme z ljudskimi nazivi. Opis po možnosti ponazoriti z risbo ali skico, na kateri naj se sestavni deli označijo z nazivi.
5. Ali so pred uporabo zgoraj opisane opreme uporabljali še katero starejšo opremo, ki jo morda pomni ustno izročilo. Naziv opreme in opis.
6. Iz kakšnega lesa so bili običajno izdelani oprema (jarem, telenge, igo itd.) in njeni leseni sestavni deli?
7. Kdo je običajno izdeloval opremo za govejo živino v preteklosti? Kdo je izdeloval določene sestavne dele (n. pr. »pouštre« pri ježesih) in kje so si nabavljali razni material (n. pr. usnje itd.)?
8. Ako so si nabavljali opremo pri kolarju ali pri kmetu, ki je bil več izdelovanja takih predmetov, kako so jo poravnali: ali s plačilom v denarju ali z zamenjavo za kak drug predmet ali kako drugače?
9. Kako je bila goveja živina z opisano opremo vprežena v voz ali plug (oralo)? Kratek opis obeh vpreg z določenimi sestavnimi deli (n. pr. oje, ojnice, klin s posebnim nazivom itd.).

10. Kako so se kmetje pri vas v svojem domačem govoru izražali, kadar je bilo treba vpreči govejo živino (n. pr. vole bo treba vpreči, zapreči itd. (pri Srbih: ujarmiti!)?
11. Ali so uporabljali enako opremo za vprego goveje živine v voz in plug? Ali so morda pri oranju v strminah uporabljali daljše jarme in ježesa? Zakaj?
12. Kam so po izpregi odlagali opremo?
13. Ali je bila oprema okrašena z rezbarijami? Kakšni so bili ti rezbarski okraski in kako so jih kmetje imenovali? Kakšno orodje so uporabljali pri vrezovanju?
14. Ali so bile na opremi vrezane letnice ali začetni črki lastnikovega priimka in imena ali morda katera druga znamenja (n. pr. križ)? Kaj so pomenila vrezana znamenja?
15. Ali se je oprema goveje živine pri premožnejših kmetih v čem razlikovala od opreme pri revnejših kmetih (kajžarjih)?
16. Ali so kmetje pri vas označevali število živine z jarmom (n. pr. imam 5 jarmov goveje živine, to je pet parov)?
17. Ali se besede jarem, igo ali telenge uporabljajo še v kaki drugi zvezi v ljudskem govoru in kaj pomenijo?
18. Ali se oprema goveje živine (jarem, igo, telenge itd.) omenja v ljudskih pesmih, rekih, pregovorih in verovanjih? Ali se morda uporablja v ljudskih običajih?
19. Kdaj približno in zakaj so kmetje pri vas opustili vpreganje goveje živine v voz in plug?
20. Ali v vašem kraju še danes vpregajo govejo živino v voz ali plug (oralo)?
21. Ali je današnja oprema za govejo živino takšna kakor je bila v preteklosti oziroma, ali se ta oprema danes razlikuje od one v preteklosti?
22. Kratek opis današnje opreme in njenih sestavnih delov (v kolikor je drugačna kakor stara, ki ste jo že opisali). Kako se imenuje današnja oprema? Velikost in oblika opreme? Sestavni deli opreme z ljudskimi nazivi. Opis ponazoriti z risbo ali skico.
23. Navesti za današnjo opremo še razne druge podatke: les, izdelovalec, vprega, rezbarski okraski itd., glej vprašanja od 5 do 12.
24. Ali morda v vašem kraju še kje hranijo staro opremo (jarem, igo, telenge), ki je danes ne uporabljajo. Navesti naslov lastnika take opreme.

II. Plugi, orala, brane in drugo poljedelsko orodje

1. Ali so v vašem kraju in njegovi okolici še kje ohranjene razne stare poljedelske naprave in orodje: star leseni plug, oralo, brana itd. Navesti naslove lastnikov starega orodja.
2. Ali v vašem kraju še živijo starejši kmetje, ki bi znali povedati, kako so v starih časih orali, branali itd., skratka obdelovali polje. Navesti naslove takih kmetov.

K vprašalnici o opremi in vpregi goveje živine ter o poljedelskem orodju

V vprašalnici navedena vprašanja o opremi in vpregi goveje živine ter o poljedelskem orodju so velikega pomena za proučevanje materialne kulture naše ljudstva. Zato smo prepričani, da bodo bralci Glasnika v čim večjem številu izpolnili priloženo vprašalniko in nam jo nato z odgovori poslali. Prosimo, da bi bili odgovori na vprašanja čim izčrpnější in popolnejši. Domača imena naj bodo napisana tako, kakor se izgovarjajo. Ko boste pričeli z zbiranjem podatkov za odgovore, Vam priporočamo, da poprej vsa vprašanja dobro prečitata. Kolikor pa bi za odgovore primanj-

kovalo prostora na vprašalnici, lepo prosimo, da bi nam jih tedaj napisali na posebnem listu. Posebej opozarjamo, da oprema za konje, osle itd. ne prihaja v poštev. Tej opremi bomo posvetili o prvi priliki posebno vprašalniko.

Za odgovore, ki jih boste poslali na spodnji naslov, se Vam že vnaprej najpriščneje zahvaljujemo ter Vas najlepše pozdravljamo.

ETNOGRAFSKI MUZEJ
Ljubljana, Prešernova 20
poštni predal 357

Delo in vprašanja

Problem objavljanja ljudskih pesmi, ki ga je s kopico vprašanj načel L. Stanek v zadnji številki našega »Glasnika«, je zapleten v vsakem primeru, naj se ga loti strokovnjak ali ljubitelj, naj se pripravlja znanstvena ali poljudna izdaja. Četudi bi se postavili na stališče, da veljajo za znanstveno izdajo strožja merila kot za poljudno, da se za prvo zahteva vsestranska natančnost in kritičnost, pri poljudni pa naj bi bile iz estetskih, jezikovnih ali drugih vidikov dovoljene izpremembe v zapisih (kar, mimogrede povedano, nikakor ne drži), četudi bi se torej postavili na tako dvojno stališče, težave s tem nikakor niso odpravljene.

Recimo, da imamo opravka z besedili ljudskih pesmi. Ali je strokovnjaku-etnografu res potreben celotni aparat lingvistične diakribije, da bo lahko zadostil zahtevi po čim večji natančnosti? In do kakšne mere naj bi smel prireditelj poljudne izdaje spreminjati ljudsko besedilo, ne da bi mu očitali potvarjanje izročila?

V prvem primeru je treba imeti na umu bistveno važno dejstvo, da se ljudske pesmi pojo, ne recitirajo in zato še tako natančen dialektičen zapis ni v polni meri uporab-

ljiv kot dialektološko gradivo. Čemu torej obremenjevati besedilo z znaki za naglas in vrsto poudarkov, ko vendar oboje prekrije napev? Mislim, da bi moralo tudi za znanstveno izdajo veljati načelo, naj bo zapis sicer verna slika besedila z narečnimi posebnostmi, vendar toliko preprosto, da ga je mogoče brez težav pravilno prebrati. Tako se mi zdi dovolj, če je n. pr. v zapisu označena širokost in ozkost samoglasnikov samo tam, kjer se znatno razlikuje od običajne knjižne izreke. Pri diftongih je težava v tem, da uporaba navadnih črk lahko škoduje jasnosti zapisa, polkrožcev, ki so v navadi pri lingvistih, pa ne premore vsaka tiskarna. Pomagati si moremo tako, da uporabimo dva tipa črk, večje in manjše n. pr. dežela, meštu, skozi, znotrej in podobno. S soglasniki navadno ni večjih težav. V začetku in v sredi besed jih pišemo, kakor jih slišimo, za izglasje pa velja upoštevati, da tudi v knjižni slovenščini ne izgovarjamo vedno po črki in je pisava moš, hrip, sat namesto mož, hrib, sad lahko samo vzrok za zmedo. Če smo končno pozorni še na pojave vokalne redukcije in po možnosti označimo vezavo zlogov (n. pr.

saj s moja, ko b sodov ne blo, k je pela ipd.), bomo s temi preprostimi sredstvi dovolj natančno in razmeroma lahko zapisali (izkušeni zapisovalci mi bodo pritrdili, da je pri posameznih primerih človek kljub vsemu še marsikdaj v zadregi, pa naj bi bil tudi učen jezikoslovec) naše pesmi iz vseh narečnih območij.

Razen tega pa more biti taka ponostavljena lingvistična diakribija uporabna tudi za poljudne izdaje pesmi. Res namreč ne vem, čemu bi bilo potrebno naši preprosti ljudski pesmi natikati izbrano obleko knjižne slovenščine, ko ji vsakdanja noša narečne govornice najbolj pristojna. Manj razumljive oblike in nenavadne izraze lahko pojasnimo v opombah. S tem pa smo zadeli že ob vprašanje »popravljanja« pesmi. Da je za znanstvene izdaje vsakršno izpreminjanje besedila nedopustno (edina izjema bi bila očitna in nedvoumna napaka, medtem ko je posebnosti pevca treba upoštevati), se razume samo po sebi. Kaj pa v poljudnih? V nadomeščanju narečnih izrazov, izposojenk in udomačenih spaccnk s knjižnimi besedami vidim pretirani purizem. Ne glede na to, da s takim »popravljanjem« lahko občutno pokvarimo ritem in metrum, smisel in pomenski odtonek izvirnika, da pri še tako skrbnem »čiščenju« ne moremo iztrebiti vseh izdavnih udomačenih izposojenk — ali ne diši nekoliko po farizejstvu, če se spotikamo nad »pokvarjenim« jezikom v ljudski pesmi, pri tem pa sta naš tisk in govorna beseda knjižne slovenščine vsa zaraščena s plevelom tujščine?

Izbira inačice za objavo v poljudni zbirki je dostikrat nerodna stvar: v eni se zdi lepši napev, druga je videti vsebinsko popolnejša, tretja morda oblikovno boljše ohranjena itd. Enotnega načela skoraj ni mogoče postaviti. Praviloma se bo izdajatelj pač odločil za tisto inačico, ki njegovemu namenu bolje ustreza, bodisi da objavlja zgolj besedila ali tudi napeve. Iz več inačic sestavljati eno »idealno« ne kaže, to bi bila že prepesnitev, na pol literarno delo. Pač pa se mi zdi dopustno za poljudne izdaje, če v eni izbrani inačici nadomestimo oblikovno pokvarjena ali

Etnografija in zgodovinske

Zavoljo koordinacije dela je potrebno načeti vprašanje odnosa etnografije do sosednjih strok, pri čemer je razmerje med etnografijo in zgodovinsko eno najvažnejših poglavij. Neenotnost v določevanju predmeta etnografije in omejevanju njenega delovnega področja otežuje rešitev tega problema. Mnenje o nezgodovinski, po občestvenih in tradicionalnih vezeh pogojeni ljudski kulturi, ki naj bi bila pravi predmet etnografskega proučevanja, ne reši vprašanja. Nemogoče je namreč katero koli področje družbenega dogajanja ali stanja izvzeti iz splošne zgodovinske problematike in jo odtegniti zanimanju posameznih zgodovinskih znanstvenih disciplin. Tudi omejevanje na sodobno problematiko ne more zanikati njene zgodovinske določenosti. Tako je tudi etno-

grafija veda, ki s proučevanjem konkretnega, to je zgodovinskega gradiva, spada v celoti v krog zgodovinskih znanstvenih disciplin. Ob enotni idejno metodološki usmeritvi etnografije in zgodovinske je razmejitev njunih delovnih področij stvar zgodovinskega izoblikovanja. Konkretna problematika določa mero poseganja na sosednja področja. Proučevanje človeške družbe v vseh njenih pojavnostih in ugotavljanje zakonitosti razvoja je njun skupni cilj. Z manjšim upoštevanjem delitve žive problematike na posamezne shematične kategorije, brez zapostavljanja zgodovinske določenosti posameznih pojavov, se odpira etnografiji važno in zanimivo področje znanstvenega dela.

Slavko Kremenšek

vsebinsko pomanjkljiva mesta z ustreznimi vrsticami iz drugih inačic. Resnici na ljubo pa bi bilo treba seveda take popravke in dopolnitve priznati v opombah, morda kje na koncu knjige, kjer naj bi bili navedeni tudi prirediteljevi viri.

Morda bo kdo zmajeval z glavo, češ da o teh stvareh drugače misli. Naj pove svoje mnenje, da se po-

menimo in skupno rešimo zadevo. Uredništvo bo prav gotovo veselo živahnega razpravljanja, ki stvari lahko samo koristi. Eno pa je gotovo: ljudski pesmi se je treba bližati s spoštovanjem in rahločutnostjo, ne pa z visokostnimi predsodki literarnega zgodovinarja, esteta ali glasbenega kritika.

Dr. Zmaga Kumer

V spomin Francu Kramarju

V začetku novembra nas je presenetila novica, da je v Strahomerju pri Igu umrl Franc Kramar, neumorni zbiralec slovenskih narodnih pesmi. Pokojnik je bil doma iz Matene pri Igu (roj. 1890), kjer je imel njegovi oče-mizar svoj pevski zbor in je znal orglati. Pri njem je dobil nadarjeni mladi fant prvi glasbeni pouk in postal že 1906 začasni organist na Igu. Šele po prvi svetovni vojni je mogel obiskovati orglarsko šolo v Ljubljani in se potem povsem posvetiti organistovskemu poklicu.

Za zbiranje ljudskih napevov ga je navdušil članek »Nabirajte narodne pesmi«, ki je izšel 1908 v Mohorjevem koledarju. Še istega leta se je lotil zapisovanja v svojem domačem okolišu na Izanskem. Ker je delal temeljito, je njegovo izansko gradivo ena naših redkih sistematičnih pokrajinskih zbirk. Zapis je poslal Fr. Milčinskemu, ki je bil v »Odboru za nabiranje slovenskih narodnih pesmi z napevi« poverjenik za Dolenjsko. Kmalu je Kramar postal odborov glavni zapisovalec. Na Dolenjskem je prehodil okoli Turjaka, Šmarja, Grosupljega, Dobropolja, Stične in prišel po vzhodni strani do Novega mesta. Na Gorenjskem je v glavnem obiskal vasi okrog Kranja, Bohinj, ihansko okoličino in del moravške. Na Štajerskem je zapisoval v okolici Ptuja. Posamezni njegovi zapisi so tudi iz drugih krajev Slovenije, ker je porabil vsako priliko, da je iztaknil dobrega pevca. Ni se strašil ne truda, ne dolge poti, ne slabega vremena in drugih nevšečnosti, če je šlo za to, da dobi lep napev ali zanimivo besedilo. V času tik pred prvo svetovno vojno je obiskoval ljubljanske vojašnice in zapisoval med vojaki, dokler ni bil sam vpoklican. Z izbruhom svetovne vojne je bilo njegovo delo za odbor končano, vendar je pozneje, ko je služboval za organista v Poljanski dolini, zapisal še nekaj pesmi in jih poslal Etnografskemu muzeju, kamor je bila ta čas prišla odborova zbirka.

Kramarjevih zapisov je v odboru zbirki 4861. Tolikšnega števila ni doslej dosegel noben slovenski zapisovalec. Tudi po kakovosti spadajo njegovi zapisi med najboljše v zbirki, ker je zapisoval vestno in natančno, tako kakor je slišal. Imel je tanek posluš za narečne posebnosti besedila in manj običajne ritmično-metrične obrazce napevov. S tem, da se mu je posrečilo iztakniti nekaj

takih pevk kot je bila Katarina Zupančič p. d. Živčkova Katra iz Vinj pri Moravčah (gl. njeno sliko v J. Glonarjevih »Starih žalostnih«, Lj. 1939), je mogel zapisati pesmi, ki bi jim brez njega nikoli ne bili zvedeli napeva. Za vrsto napevov najstarejših slovenskih pripovednih pesmi gre hvala prav Kramarjevi zbirateljski vnemi. Njegova vestnost v zapisovanju se vidi še iz tega, da je v nasprotju z mnogimi drugimi zapisovalci svoje zapise redno opremil z vsemi potrebnimi podatki.

Svoje zbirateljsko delo je pokojni Fr. Kramar opisal v dveh obsežnih člankih z naslovom »Kje in kako sem nabiral slovenske narodne pesmi« (Cerkv. Glasbenik, 1922—26) in »Katere stare cerkvene pesmi sem zapisal med slovenskim narodom« (Cerkv. Glasbenik, 1926—29). Razen tega je nekaj zapisov tudi priredil za zbor in jih objavil v knjižici »Dobropolje in okolica« (Ljubljana 1933). Njegova največja želja je bila, da bi doživel izdajo celotne odborove zbirke, zato se je za njeno usodo živo zanimal in do zadnjega hranil osnutke svojih zapisov. Imel pa je tako trden spomin, da je še lani v Glasbeno narodopisnem institutu zapel na magnetofonski trak vrsto napevov, tako kot jih je bil zapisal pred 50 leti, ne da bi mu bilo treba prej pogledati v zapise.

Požrtvovalnega zbiralca slovenskih ljudskih pesmi in zvestega člana našega društva slovenska etnografija ne bo nikoli pozabila, vedno se bo hvaležno spominjala njegovega imena in dela.

Dr. Zmaga Kumer

IZ DRUŠTVENEGA ŽIVLJENJA

Slovensko etnografsko društvo se je začelo lepo uveljavljati. Ne samo, da izdaja svoje posebno glasilo, objavljeno je bilo tudi k sodelovanju pri sestavljanju perspektivnega načrta znanstveno raziskovalnega dela slovenskih etnografskih ustanov. O kongresu, ki ga je organiziralo v imenu Zveze društev jugoslovanskih folkloristov, smo poročali že v 1. številki.

Odbor je na eni svojih prvih sej sprejel obsežen načrt predavanj za društvene sestanke, ki naj bi bili v tekočem letu posvečeni idejno-metodološkim in organizacijskim vprašanjem, deloma pa naj bi na njih razpravljali o važnejših dosežkih raziskovalnega dela. Prvo predavanje je bilo 5. novembra 1959. Govoril je tov. J. Sušteršič o temi »Vloga etnologije in njenih kadrov v prosveti, kulturi, znanosti in gospodarstvu«. Udeležba je pokazala, da je predavatelj načel problem, ki živo zanima zlasti mlajše člane. Rezultat diskusije je bila spomenica, ki jo je odbor predložil odločujočim prosvetnim organom.

26. novembra je predaval dr. M. Matičev o problemih ljudske proze ob naših narodnostnih mejah in upošteval zlasti razmere na Slov. Koroškem.

Naslednji diskusijski večer 18. decembra 1959 je bil posvečen temi »Etnografija — zgodovinska znanost«. Predavali so dr. A. Baš, S. Kremenšek, dr. S. Vilfan in dr. V. Vodušek.

Za četrto predavanje 13. januarja 1960 je odbor povabil člana hrvaškega društva folkloristov, ravnatelja zagrebškega Instituta za ljudsko umetnost, tov. Zorana Palčoka. Govoril je o temi »Ljudska umetnost v luči zakonitosti družbenega razvoja«.

V petem predavanju 27. januarja 1960 pa je dr. N. Kuret orisal Adonisove vrtilke na Slovenskem na temelju izvirnega gradiva, ki ga je zbral inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU.

Ena glavnih nalog letošnjega odbora je priprava za posvetovanje

(Nadaljevanje na str. 15)

Uspeh Glasnikove vprašalnice

Iz Glasbeno narodopisnega instituta nam poročajo, da se je z odgovori na vprašalnico o glasbilih in zvočilih oglasilo lepo število Glasnikovih bralcev. Nekateri med njimi so pokazali veliko razumevanja za tako zbiranje podatkov in odgovarjali na vprašanja zelo vestno. Posebno pohvalo zaslužita nedvomno šola v Velki v Slovenskih goricah in šola v Podlehniku pri Ptuj. Pod vodstvom svoje učiteljice tov. Pavlinove so pionirji šole v Velki celo izdelali nekatera zvočila in jih poslali institutu, medtem ko je iz Pod-

lehnik poslala učiteljica tov. Maučičeva več nazornih, skrbno in lepo narejenih risb. Tudi nekateri drugi poročevalci so svoje podatke ponazorili z risbami. Od posameznikov je inštitut pohvalil zlasti književnika tov. Avgusta Kuharja z Raven na Koroškem. Inštitut pričakuje, da bo šeasoma prav s pomočjo Glasnikovih bralcev zbral dragocene podatke o predmetu, ki ga pravkar raziskuje, zato ponovno prosi, naj bralci ne odlašajo z odgovori. Še tako malenkostni podatki so lahko pomembni, včasih je važno tudi vedeti, da česa v določenem kraju ni.

slovenskih etnografov, ki bo spomlad hkrati z rednim letnim občinim zborom v Ljubljani. Razpravljali bomo o etnografiji kot zgodovinski znanosti in o delu za slovenski etnografski atlas. Teze A. Baša, S. Kremenška in V. Voduška objavljamo v današnji številki in vabimo vse čitatelje, da jih za razpravo na posvetovanju preštudirajo.

Zveza društev folkloristov Jugoslavije pripravlja tudi letos vsedržavni kongres, katerega organizacijo je tokrat prevzelo makedonsko društvo. Na zadnji seji izvršnega odbora, ki je bila 22. decembra 1959 v Zagrebu, se je razpravljalo predvsem o tem. Zvedeli smo, da bo kongres v času od 17. do 21. septembra 1960 s slovesno otvoritvijo v Skopju, vseh drugi čas pa bodo udeleženci preživeli ob Ohridskem in Prespanskem jezeru. Na poti tja in nazaj si bodo lahko ogledali najvažnejše kulturno-zgodovinske spomenike in zanimivosti ter prisostvovali nastopom folklornih skupin. Teme kongresa so: 1. Folklor Makedonije, 2. Ljudska glasbila in zvočila, 3. Ljudska umetnost in zakoni družbenega razvoja.

Urednik zbornika referatov s kongresa v Zaječaru (1958) prof. M. Lalević je obvestil izvršni odbor, da je knjiga pripravljena za tisk in da lahko pričakujemo izida že v prihodnjih mesecih. Verjetno bo do jeseni izšel tudi zbornik referatov blejskega kongresa, ker je po izjavi urednice dr. Z. Kumer gradivo domala pripravljeno in urejeno.

Slovenski etnograf

(Iz vsebine XII. letnika 1959)

Razprave: B. Orel, Kmečko pohištvo v slovenski etnografiji — M. Jagodic-Makarovič, Zibelka na Slovenskem — Fr. Baš, Kmečko pohištvo v Podravju in Pomurju — T. Urbas, K vprašanju razvoja tulipanova motiva na poslikanem pohištvi iz vzhodne Štajerske — F. Šarf, Kmečka postelja na Gorenjskem v 19. stoletju — A. Baš, O najstarejši upodobitvi skrinje na Slovenskem — M. Bošković-Stulli, O narodni priči i njezinu autentičnom izrazu — M. Matičetov, Pravljičja o bobovi črni krpi v rokah W. Grimma, Levstika, Finžgarja in Tratarja — Iv. Grafenauer, Zveza slovenskih ljudskih pripovedk z retijskimi — R. Hrovat, Kinetike označbe v slovenski ljudski plesni terminologiji — V. Vodušek, Arhaični slovanski peterec-deseterec v slovenski ljudski pesmi — Z. Kumer, Slovenske ljudske pesmi z napevi — Jos. Šašel, Kako so nastali zapiski za »Narodno blago iz Roža« — M. Matičetov, Vinko Möderndorfer — Poročila — Knjižna poročila in ocene.

Ljudski pesnik in ljudsko izročilo

V mislih imam 63-letnega Blaža Mavrela s Strojne na Koroškem, bolj kočarja kot kmetovalca, ki kljub težavnemu delu na hribovitem svetu že nekaj desetletij še vedno najde čas za oblikovanje najrazličnejših občutkov in dogodkov v bolj ali manj uspešnih verzih. Čudno bi bilo, če bi pri takšnem ljudskem pesniku, ki je malone vse življenje pripel na tradicionalno ljudsko življenje, tudi narodopisec ne iztaknil česa »zase«. Oglejmo si na kratko nekaj pesmi, ki prihajajo v prozi.

Dve — Dobrota in hudoba ter Zgodba Mežiške doline — sta kar »upesnitev« pravljice »Prijazna in prepirljiva deklica« ter ajtiološke pripovedke »Mežiška dolina je bila nekdanje jezero« (z omejitvijo na nastanek prevališke farne cerkve), kakor ju je Mavrel bral v Möderndorferjevi zbirki (1946).¹ Seveda ne moremo trditi, da ju pred tem ni poznal, nasprotno, gotovo ju je večkrat čul, za drugo pa je posebej potrdil, da ga je zanj nagovarjal dr. Fr. Šušnik s Prevalj, ki je vir tudi Fr. Kotnika za sicer drugačne inačice v njegovih Storijskih. Obe sta spisani v umetniški obliki — tercinah (vsaka jih ima 24), je pa zlasti prva v primeri s klenim ljudskim zapisom (pravljica je znana v več variantah) precej gostobesedna. V nekaterih podrobnostih se Dobrota in hudoba razločuje od prozne predloge (namesto strašnega moža pride hud parkelj, ki ne odvrže zlatega kolo vrata, pač pa pest cekinov), zanimivo pa je, da se je Mavrel s svojim dostavkom, da hudobna hči pred spanjem »storiti križ pozabla«, nekako ujel z Graberjevo varianto iz Ostro-

vice (Die gute und die böse Tochter), kjer dobra hči tudi ne pozabi na večerno molitev.

Naslednji dve pesmi — V pliberškem gradu in Demantna jama — sta po nastanku drugačni, saj sta zaleteti neposredno iz ustnega izročila. Za prvo je Mavrela spodbudil prav tako Fr. Šušnik, že prej pa mu jo je bil povedal pliberški domačin. Zgodba razlaga nastanek rjave lise (»krvave lise«) na zidu pliberškega gradu: tod je vlek el vrag hudobnega oskrbnika, ki je s krivo prisego hotel izročiti okrutnemu grofu nedolžnega kmeta, čes da je gozdu ukradel srno. Poudarek je pri Mavrelu bolj na okrutnosti nemške gospe do slovenskih podložnikov, ne pa toliko na kazni za krivo prisego in rotenje na hudiča, kakor n. pr. v Graberjevi Der falsche Schwur iz Strmca ob korenski cesti v Karavankah, kjer gre za mejni spor dveh kmetov.

Krajša Demantna jama razpreda med ljudstvom precej razširjeni motiv o bajnem zakladu v osrčju Pleše, kakor ga tudi Kotnikova storijska Jezero pod Uršljo goro. Zamikal je Mavrela že pred desetletji, da ga je v prozi ponudil uredniku Platinškega vestnika, izšlo pa tedaj kljub obljubi menda ni. Sicer pa pesnika še vedno mika odpraviti se v jama, a me, da bi se polastil zaklada marveč da bi ljudem dokazal njihovo prazno vero. »Pa kaj, ko ni ne časa ne opreme.«

Najbolj zanimivi pesnitvi pa sta Kresni večer (natisnjena v KMD 1954, str. 181) in Črni zajec. Prva tudi pesniško dovolj uspela, nas ne hote spomni Valvasorjeve podobe in zgodbe o hlapcu, ki se je v sveti noči hotel kot namenjeni ženin prikazati v vodi oboževani dekli (Ruplova izdaja 1951, str. 182-3). No, tam ni prišlo do gostije, pri Mavrelu pa se kresni čar posreči: domači hlapec Pavle, ki se iz bezga prikaže ljubljani kmečki edinki Lesnikovi Liziki, zares postane njen srečni ženin. Toda ta romantična-idilična zgodba se je v resnici dogodila edinki Minici pri kmetu Pudmahu na Suhji (že na avstrijski strani). Mavrel, ki je sam s Suhe, jo je v podlistku popisal že l. 1922 v Koroškem Slovence (št. 25), le s spremenjenim imenom (Lesnik je kmet pol ure proč).

Prav tako je nastal tudi Črni zajec. Med ljudmi je bila in je najbrž še vera, da je Travarjevem gozdu (bliže postajališča Holmec, a že čez mejo) bil nekdanji grad, kjer da je zakopan zaklad (sledovi neke naselbine so še vidni). Marsikoga je zamikal, ojunčila pa sta se bradata kočar Martin z Belšaka in neki krošnjar. Pri blagoslovljeni sveči sta iz Kolomonovih bukev opolnoči klicala na pomoč vraga v podobi

¹ Prim. V. Möderndorfer, Narodno blago koroških Slovencev, str. 20: »Moža dobi, katera na kresnico bezgove trese.«

NARODOPISNI KROŽEK NA I. OSNOVNI ŠOLI V NOVEM MESTU

29. oktobra 1959 je bil na I. osnovni šoli v Novem mestu sestanek narodopisnega krožka, ki se ga je udeležilo 30 učencev iz 5. do 8. razreda. Razpravljali so o pojmu narodopisja, izvolili odbor in sklenili, da se bo krožek sestajal vsakih 14 dni. Člani krožka se trudijo, da pritegnejo v krožek čimveč tovarišev, ki bi opozarjali na krajevne narodopisne zanimivosti, odkrivali in zapisovali narodne pripovedke, pravljice, pregovore, rekla, otroške igre itd., obiskovali narodopisni oddelek v Dolenjskem muzeju, spoznavali arhitekturo starih vinskih hramov v okolici Sušic in negovali izročila Janca Trdine z izletom v Podgorje po sledovih njegovega Sprehoda v Belo krajino. Eler

zajca (da bi ga nato laže odgnala), ko pa je zares skočil prednjo črno zajec (ali pa so ga videle le prestrašene oči?). je krošnjar izpustil svečo in jo ucvrl, Martin pa, ki v temi ni mogel več zagovarjati, tudi, a zajec za njima. Dogodek, o katerem je kočar sicer molčal, raznesel pa ga je krošnjar, je Mavrel prav tako popisal v omenjenem letniku Koroškega Slovence (Zaklad, št. 25)² in ga pred leti preliše v verze (tu nastopata dva revna kmeta). Za Mavrela, ki ni kakor njegov oče več veroval Kolomonovemu žegnau, marveč bil »Tomaž nevernik«, je značilen »realističen« zaključek v podlistku: »V Travarjevem gozdu pa še vedno leži zakopan zlat zaklad in sicer v obliki debelih smrek in jelk«.

Naj končam pričujoči informativni članek v upanju, da je vsaj nekoliko pokazal, kako se prepleta izročilo z ljudskim življenjem in kako oboje najde svoj odmev v preprostem, a bistrem ljudskem pevcu, ki mu je tokrat ime Blaž Mavrel in samotni za silo gospodari na obmejni planinici, zraven pridno prebira, kar mu kulturnega zaide v roke.

Stanko Kotnik

Disertacije in diplome

16. decembra 1959 je uspešno branil **disertacijo** Bloške smuči in vprašanje njihovega nastanka ter razvoja Boris Orel, ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani in urednik Slovenskega etnografa.

Na stolici za etnologijo univerze v Ljubljani so v letu 1959 **diplomirali** iz etnografije:

1. Cilenšek Lavra, rojena 22. maja 1930 v Brestanici; diplomska naloga: Javno ljudsko pravo pri Slovencih;
2. Čuperla Nada, rojena 5. aprila 1929 v Ljubljani; Slovenski ljudski običaji v tržaški okolici;

3. Kremenšek Vekoslav, rojen 22. aprila 1931 v Kozjem; Etnološka problematika slovenskih mest. Napravil je dodatni diplomski A izpit iz etnografije;

4. Novak Ana, rojena 28. oktobra 1932 v Mali vasi; Materialna kultura Poljanske doline;

5. Zupančič Danica, rojena 17. novembra 1935 v Novem mestu; Materialna kultura novomeškega Podgorja.

² 26-letni Mavrel je takrat poslal uredništvu novega koroškega časopisa, ki je nadaljeval tradicijo, skupno z omenjenima še tretji prispevek o steljariji. Pri nas se pa pušče lovi, ki pa je moral počakati do steljarije in je bil priobčen 6. dec. v št. 49, medtem ko prva dva že junija.

Kongresi in posvetovanja

V Kielu in v Kjopenhavnu, se prvi na Nemškem in na Danskem, je letos avgusta nad dve sto narodopiscev z vsega sveta deset dni (19. do 29.) razpravljalo o problemih v zvezi z ljudskim pripovedništvom. Jugoslavija je bila na tem pomembnem mednarodnem srečanju takole zastopana: M. Bošković-Stulli (Zagreb), I. Grafenauer in M. Matičetov (Ljubljana), V. Palavestra (Sar.), B. Rusić (Skopje). Vseh pet je na kongresu govorilo, Ivan Grafenauer je predaval o irsko-slovenskih zvezah

v starih pripovednih pesmih, M. Matičetov o nevarnostih pri zapisovanju ljudske proze ob slovenskih jezikovnih mejah, M. Bošković-Stulli o svojih opažanjih pri zapisovanju pripovedk, Palavestra in Rusić pa sta poročala o dosedanjem zbirateljskem in izdajateljskem delu v Bosni in Hercegovini oziroma Makedoniji. Nastop jugoslovanske skupine je tuje udeležence kongresa pritegnil in jih prepričal, da tudi pri nas resno delamo.

M. Matičetov

Etnografski film

Bera slovenskega etnografskega filma je bila v letu 1959 proti pričakovanju zadovoljiva. Poleg filma o bizoviških pericah (Viba-film, režija in scenarij J. Bevca po razpravi Pavle Strukljeve v SE). Deloma sodi med etnografske filme tudi film o kraških kamnarjih (scenarij in režija Ernesta Adamiča s strokovnimi nasveti dr. Milka Matičetovega). Za leto 1960 sta Viba-film in Triglav-film v načelu pristala na izdelavo po enega kratkometražnega filma z etnografsko tematiko. Viba-film je prejel ponudbo rojakov iz Zahomca, da bi letos filmali še zriljsko ohcet; dokončne odločitve pri podjetju doslej še ni. Triglav-film se zanima za bohinjske šeme in išče primeren scenarij. Naš slovenski odbor za etnografski film opravlja s svojimi direktivami in s svojim prizadevanjem za koordinacijo koristno nalogo.

Na prvem mednarodnem festivalu etnografskega in sociološkega filma v Firenzi decembra 1959 je dobila Jugoslavija prvo in najvišjo nagrado »Grand-prix«: štiriletna stipendija za študij etnologije in antropologije na univerzi v Firenzi. Nagrada je bila prisojena hrvaškemu filmu »Jedan dan u turpoljskoj zadruzi«. Snemal ga je leta 1955 (!) zdravnik dr. Drago Chloupek, snemalec je bil A. Gerasimov. Film tiči po tehnični plati v otroških čevljih, čemur se ni čuditi, a je tako dovršeno zajel svoj snov, da mu je žirija brez oklevanja prisodila najvišje priznanje! (Film je črno-bel, v 16 mm redukciji meri 288 m, sicer je normalno širok,

nem, z napisi v turpoljskem narečju.) Slovenske filme je spremljala zla sreča. Dogovorno z obema podjetjema je slovenski odbor za etnografski film prijavil tri filme: Stehvanje, Zima mora umreti (Koranti), Pomlad v Beli krajini (Jurjevanje), in zanje poslala vse potrebne podatke. Ko je bilo treba filme odpremiti, je ležala edina (!) kopija Vibičnega stehvanjskega filma »na ogledih« ali v cenzuri v Beogradu ali Sarajevu in je baje ni bilo mogoče dobiti nazaj, pri Triglav-filmu pa se je upravni postopek tako zamotal, da sta bila oba njegova filma prepozno odposlana. Tako je bil zastopam jugoslovanski etnografski film edino s hrvaškim filmom iz leta 1955! (Tem bolje, če je ta dobil najvišje priznanje.) Toda tu nekaj ni v redu in pred takimi težavami je naš odbor za etnografski film, žal, brez moči. Zamudili smo edinstveno priložnost, kar naj zagovarjajo tisti, ki so to zakrivali.

Z najvišjo nagrado, prisojeno Jugoslaviji po zaslugi odbora za etnografski film, ki je Chloupkov film proponiral, nam je zrasla velika odgovornost tudi v zveznem merilu, kar bodo morali upoštevati na merodajnih mestih. Dejstvo pa je, da jugoslovanskemu odboru za etnografski film do danes doma ni uspelo dobiti uradnega priznanja in da nima niti dinarja lastnih sredstev. O tem je med drugim razpravljala seja odbora dne 4. februarja 1960 v Zagrebu, ki žal ni bila kompletna, ker odbor članom ne more plačevati potnih stroškov in dnevnice.

N. K.